

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЗ «ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА»

Кафедра української та зарубіжної літератури

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції

ЛІТЕРАТУРА В
МУЛЬТИКУЛЬТУРНОМУ
ДИСКУРСІ

(6 квітня 2023 року)

Полтава
ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка»
2023

УДК [81 +82+37.01+37.02]

Рецензенти:

ГРИЦАК Н. Р. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української та зарубіжної літератури і методик їх навчання, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

КОКНОВА Т.А. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри романо-германської філології, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

Література в мультикультурному дискурсі: збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції / за заг. ред. О. Крижановської. Полтава: ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2023. 252 с.

До збірника ввійшли матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Література в мультикультурному дискурсі» (Полтава, 6 квітня, 2023 р.). Для науковців, учителів, здобувачів вищої освіти та широкого кола читачів.

Статті подаються в авторській редакції. Автори несуть відповідальність за зміст і достовірність матеріалів, дотримання законодавства та коректність цитування.

УДК [81 +82+37.01+37.02]

*Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Державного Закладу
«Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
(протокол № 11 від 26 травня 2023 року)*

© Колектив авторів, 2023

© ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2023

Ovcharenko Olena COMPONENTS OF GLOBAL COMPETENCE IN THE PRACTICE OF STUDYING FOREIGN LITERATURE	169
Олійник Валерія ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТВОРІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ ТА ЯКОВА ЩОГОЛЕВА НА УРОЦІ ПОЗАКЛАСНОГО ЧИТАННЯ	171
Пангелова Марія ОБРАЗИ МАЛІНЧЕ ТА ЕВІТИ В ЛАТИНОАМЕРИКАНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ.....	174
Плашенко Олена ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ФЕНТЕЗИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ	178
Помазан Дмитро Карлова Надія ХУДОЖНЯ ФУНКЦІЯ МЕТАФОРИ У «КРИМСЬКИХ СПОГАДАХ» ЛЕСІ УКРАЇНКИ.....	181
Скиба Ольга КОНТЕНТ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ТВОРІВ ВЕСІЛЬНОЇ ТЕМАТИКИ	186
Скребньова Юлія КУЛІНАРНЕ СВІТОСПРИЙНЯТТЯ ГОЛОВНОЇ ГЕРОЇНИ РОМАНУ СОФІЇ АНДРУХОВИЧ «ФЕЛІКС АВСТРІЯ»	193
Скуратко Тетяна УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКІ ЛІТЕРАТУРНІ ВЗАЄМИНИ	198
Слижук Олеся МУЛЬТИКУЛЬТУРНИЙ ПІДХІД У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В 5-6 КЛАСАХ НУШ	206
Снегірьова Валентина ФОРМУВАННЯ НАСКРІЗНИХ УМІНЬ У ПІДРУЧНИКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ 5 - 6 КЛАСІВ.....	210
Сорока Ніна РЕЦЕПЦІЯ МОТИВУ САМОТНОСТІ В РОМАНІ ЄВГЕНІЇ СЕНІК «БУДИНОК ІЗ СІРНИКІВ, УЗЯТИХ ІЗ РІЗНИХ КОРОБОК»	214

Скуратко Тетяна Миколаївна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка

УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКІ ЛІТЕРАТУРНІ ВЗАЄМИНИ

Українсько-німецькі літературні взаємини є важливою ланкою в системі зв'язків української літератури із світовою культурою, адже входження національної літератури в інонаціональне середовище можливе лише при врахуванні історико-генетичних, контактних, типологічних форм міжлітературної взаємодії. Д. С. Наливайко у своїй ґрунтовній літературознавчій праці «Спільність і своєрідність. Українська література в контексті європейського літературного процесу» служно зауважив, що «міжнаціональні літературні взаємини – складний і багатогранний процес, що включає ряд аспектів. Основні, визначальні серед цих аспектів – по-перше, типологічні сходження, відповідності, аналогії між літературними явищами в різних письменствах, що породжуються дією спільних закономірностей і чинників суспільного й художнього розвитку людства, і, по-друге, контактено-генетичні зв'язки національних літератур, які мають різні форми й прояви (спільні джерела творів, що належать до різних літератур; рецепція творів із інших літератур; міжнаціональні літературні впливи; запозичення й наслідування; переклади, переспіви тощо). Існують й інші аспекти міжнаціональних літературних спілкувань, які на певних етапах розвитку літератури відіграють важливу роль і не зводяться ні до контактено-генетичних зв'язків, ні до типологічних збіжностей чи відповідностей. Це відображення життя, історії певного народу в літературі інших країн і зворотний процес, тобто іноземна тематика в даній національній літературі. Це форма літературних спілкувань відіграє особливо важливу роль на їхніх ранніх етапах, готуючи ґрунт для появи й розвитку більш складних форм» [3, с. 5–6].

Українсько-німецькі літературні взаємини мають тривку історію. Тому надзвичайно важливо проаналізувати форми рецепції національного письменства в німецькому літературному процесі, типологічні сходження, відповідності, аналогії між літературними явищами в українському та німецькому письменствах, з'ясувати контактено-генетичні зв'язки української і німецької літератур та сприйняття, вивчення, перекладання німецької літератури в Україні.

Окремі аспекти історії українсько-німецьких літературних зв'язків висвітлено у наукових студіях Б. Бендзара, Г. Гуць, Л. Гоцур, М. Зимомрі, І. Зимомрі, М. Іваницької, Н. Кривець, Д. Наливайка, Я. Погребенника, Є. Прісовського та ін. Важливою науковою розвідкою з цієї тематики є кандидатська дисертація Я. Лопушанського «Рецепція української літератури в німецькомовному світі (перша пол. ХХ ст.)».

Наголосимо, що українсько-німецькі літературні взаємини мають тривалу історію, яка сягає часів Київської Русі. Уже в німецьких історико-літературних пам'ятках XI–XII ст. віднаходимо згадки про літературне життя Київської Русі. Так, про контакти Київської Русі з країнами Західної Європи йшлося в тогочасних західноєвропейських хроніках та космографіях. Наприклад, у західних хроніках віднаходимо опис події 959 р. – прибуття послів княгині Ольги до майбутнього німецького імператора Оттона I з проханням прислати на Русь єпископа та священників; Оттон I з радістю скористався можливістю схилити Русь до «західного християнства» і послав до Києва єпископа Адальберта.

Північнонімецький [хроніст](#) Адам Бременський, видатний географ XI ст. у своїй праці «Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum», описуючи контакти Київської Русі з країнами Західної Європи, характеризує Київську Русь як велику державу, а Київ називає «aemula sceptri Constantinopoli et classicus decus Graeciae» («суперником Константинополя і найкращою окрасою грецького світу»).

Відомості про Київську Русь кінця X – початку XI ст. віднаходимо і у «Хроніці» відомого німецького історика, письменника, церковного діяча і хроніста Тітмара Мерзенбурзького. Висвітлюючи події [908–1018](#) у [Німеччині](#) й сусідніх з нею країнах, автор праці подає відомості про [Київську Русь](#), розповідає про часи правління [Володимира Великого](#) та [Ярослава Мудрого](#). У даній праці віднаходимо і згадку про походи польського короля Болеслава Хороброго на Київ у 1013 і 1018 роках, де автор Київ називає «великим містом», у якому є «400 церков, 8 ярмарків, а людей – велика кількість; вони, як і вся та держава, складаються з сильних людей, рабів-утікачів, що звідусіль прибули сюди, і, особливо, з швидких данів; до сих пір вони успішно опирались сильно їм докучаючим [печенігам](#), перемагали їх та інших..» [4, с. 251]. Цей опис свідчить про це, що на той час Київ сприймався іноземцями як велике, красиве, релігійне місто.

Зазначимо, що вплив української літератури віднаходимо і в західноєвропейській художній літературі X I–XII ст.: скандинавських сагах, німецькій епічній поезії, французьких *chansons de geste* (піснях про діяння) і лицарському романі. Так, в епічній німецькій поемі XIII ст. «Ортніт» одним із головних героїв є Ілля з Русі (*Ilias von Riuzen*), чорний стяг якого прикрашало зображення золотого льва (характерно, що в гербовнику Грюненберга XV ст. цей герб репрезентував цілу Русь).

Українсько-німецькі літературні зв'язки доби Відродження сприяли поширенню гуманізму й ренесансної культури на українських землях в XV–XVI ст. Практика навчання української молоді в європейських університетах створювала важливі передумови для включення українського народу в творення слов'янської культури Відродження.

Значний вплив української літературної традиції вбачаємо у духовних піснях, проповідях, зверненнях, посланнях, листівках, памфлетах, діалогах, які набули поширення у німецькій літературі першої третини XVI століття. Типологічна близькість цих творів німецького письменства і української

полемічної літератури проявляється в тому, що вона теж розвивалася під гаслом повернення до так званого «чистого» (первісного) християнства.

Зауважимо, що і в епоху Бароко простежуються українсько-німецькі літературні взаємини, адже бароко було інтернаціональним стилем за своїм характером і типологією, маючи здатність гнучко пристосовуватися до національних умов та традицій, включати їх елементи до своєї художньої системи і набирати рис національної своєрідності.

Бароковою рисою київських поетик є підвищена увага до алегорій, емблематики і символіки, що простежуємо і у барокових німецьких творах. Ця традиція і в українській, і у німецькій літературах виявилася стійкою. Д. С. Наливайко зазначає, що «зацікавленість літератури барокко емблематикою витікає із властивого їй прагнення до наочності, причому не тільки до наочності візуальної, а й тієї, що призначалася для «внутрішнього», «духовного зору» й полягала в наочному вираженні абстрактних понять, явищ і т. д.» [4, с. 142].

Значно тіснішими є українсько-німецькі літературні взаємини починаючи з XIX ст. Уже в першій половині XIX ст. у працях німецьких дослідників з'являються перші згадки про І. Котляревського як письменника, про його твори. Саме доба романтизму в історії українсько-німецьких літературних відносин стала важливим етапом, адже у цей час спостерігаємо звернення німецьких письменників до української теми, відображення життя й історії українського народу в їхніх творах. Інтерес до життя й історії українського народу з XIX ст. поєднується із зацікавленістю українським фольклором. На початку XIX ст. у німецькій літературі з'являються переклади козацьких пісень. Зазначимо, що крім зразки української народнопісенної творчості були перекладені німецькою мовою та видані 1829 р. у збірці «Ruthenische Volkslieder» В. Поля.

Зацікавленість українською літературою та культурним життям спостерігаємо і у працях німецького літературознавця і перекладача XIX ст. Г. Адама, в яких він інформував німецьку громадськість про кращих її

представників, зокрема І. Котляревського, називаючи автора славнозвісної «Енеїди» будителем національної свідомості рідного народу.

Значної популярності у німецькому літературному просторі набула двохтомна праця «Загальна історія літератури» німецького літературознавця і критика Г. Карпелеса, яка вийшла у світ у 1891 в Берліні. Г. Карпелес розглянув у контексті світової літератури розвиток української писемності від найдавніших часів до кінця XIX ст.

У Німеччині в 30–60-х роках XIX століття пробуджується інтерес до української народної поезії, розгортається її перекладання (збірки В. Поля, В. Вальдбрюля, Ф. Боденштедта та інші), зростає зацікавленість німецької критики до конкретних імен – носіїв української культури (Г. Сковорода, І. Котляревський, Т. Шевченко, М. Максимович, Г. Квітка-Основ'яненко, Марко Вовчок). Все це стає основним джерелом, що жило українську тематику в літературі пізнього німецького романтизму. У німецькій літературі того часу з'являються твори, у яких відображено картини української дійсності. Наприклад, історична поема «Гонта» видатного німецького поета, письменника, літературного критика Р. фон Готшала відображає картини козацько-селянського національно-визвольного повстання у Правобережній Україні у 1768–1769 роках. Зображення Коліївщини загалом і образу Гонти зокрема наближує німецьку поему до «Гайдамаків» Т. Шевченка. Зазначимо, що з 40-х років XIX століття німці зацікавилися постаттю Т. Шевченка. Спершу на сторінках німецьких часописів з'являлися коротенькі замітки про вихід у світ його творів, пізніше почали друкуватися переклади поезій українського поета та наукові розвідки про нього. Наприклад, 1843 р. у «Щорічнику слов'янських літератур, мистецтва і науки» (Лейпциг) було опубліковано замітка Я.-П. Йордана щодо поеми «Гайдамаки». 1860 р. у «Науковому додатку до Лейпцизької газети» з'явилася публікація автобіографії Т. Шевченка у німецькомовному перекладі й вступне слово Г.-Л. Цунка. Пізніше у німецькому літературному просторі віднаходими переклади з Т. Шевченка К. Климковича, П. Скобельського, О. Грицяя та ін. українських авторів.

Не пройшла непоміченою в Німеччині і збірка «Малоросійські пісні» М. Максимовича, на яку відгуки й рецензії з'явилися в трьох німецьких літературних журналах і в «Щорічнику слов'янської літератури, мистецтва й науки», редагованому Й. Йорданом. Важливою подією в ознайомленні німців з українською народною поезією була збірка «Слов'янська балалайка» («Slavisclie Balalajka», 1843) В. Вальдбріоля.

Яскравою сторінкою у контексті українсько-німецької літературної взаємодії є творчість Ольги Кобилянської, яка вільно володіла німецькою мовою і нею ж писала свої перші твори. Саме через німецьку літературу відбувався складний процес формування світогляду письменниці, засвоєння нею скарбів світової літератури. Наближення О. Кобилянської до німецької культури проходить через її особисті зв'язки з відомими німецькими та австрійськими редакторами та видавцями прогресивних журналів і газет, німецькими поетами, письменниками, літературознавцями (Л. Якобовський, Г. Меріан, Ф. Мамрот і В. Бельше, Г. Адам тощо), що стало яскравою сторінкою українсько-німецької літературної взаємодії. Так, наприклад, творчі контакти О. Кобилянської і Л. Якобовського в контексті українсько-німецьких літературних взаєминах мали і зворотній процес, що уможливило входження літературної творчості німецьких авторів в український ареал, адже друзі О. Кобилянської (Леся Українка, О. Маковей, Д. Лукіянович, А. Крушельницький тощо) перекладали твори Л. Якобовського та друкували їх в чернівецькій «Буковині» та у львівському «Літературно-науковому віснику». Важливу роль у взаємозв'язку німецької і української літератур відіграли і переклади самої О. Кобилянської творів українських класиків, зокрема Марка Вовчка, О. Пчілки, В. Стефаника, Л. Мартовича, Н. Кобринської. О. Кобилянська захоплювалася і творчістю німецьких класиків (Й.-Г. Гердер, Й.-В. Гете, Ф. Шіллер, Г. Келлер, Г. Гейне, Г. Гауптман). Цікавилася українська письменниця і творчістю німецького письменника Ф. Шпільгагена, про що свідчить епіграф до твору О. Кобилянської «Людина». Молодій українській письменниці близькими були й ідеї німецьких філософів Д. Дрепера та

Л. Бюхнера про гармонійний розвиток природи, про людину-індивідуума як вінець творіння природи. Ці філософські концепції знайшли відлуння у прозових творах О. Кобилянської.

Нітшеанську концепцію про сильну людину, спроектовану на конкретні обставини тодішнього українського життя, віднаходимо у творчості українських митців кінця XIX ст. (Леся Українка, В. Винниченко, О. Кобилянська тощо). У кінці XIX – початку XX ст. відбувається творче спілкування українських письменників (Ю. Федькович, І. Франко, Леся Українка, М. Коцюбинський, В. Стефаник, В. Винниченко, О. Кобилянська, Б. Лепкий, О. Олесь тощо) з німецькомовним літературним світом.

Процес входження української літератури в німецькомовний простір вбачаємо і на матеріалі творчості митців XX століття (Г. Косинка, М. Хвильовий, Ю. Клен, У. Самчук, І. Багряний, В. Барка, Д. Гуменна, Т. Осьмачка, Є. Маланюк, І. Драч, Л. Костенко тощо).

Отже, творчі контакти українських митців з німецькою літературою відіграли важливу роль у процесі взаємодії двох літератур – німецької і української. Вони відбивають певні закономірності розвитку міжлітературних взаємин української та австрійсько-німецької літератур від часів Київської Русі до сьогодення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Брицький П., Бочан П. Німці, французи і англійці про Україну та український народ у XVIII–XIX століттях. Чернівці: Технодрук, 2011. С. 86.
2. Зимомря І. Дискурс взаємодії української та австрійської літератур кінця XIX – початку XX ст.: досвід Івана Франка та Карла Еміля Францоza // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Літературознавство. Тернопіль, 2009. Вип. 1 (26). С. 195–207.
3. Наливайко Д. Спільність і своєрідність: Українська література в контексті європейського літературного процесу. К.: Дніпро, 1988. 395 с.

4. Мерзбурзький Т. Україна в міжнародних відносинах. Енциклопедичний словник-довідник. Випуск 6. Біографічна частина: Н–Я / Відп. ред. М. Варварцев. К.: Ін-т історії України НАН України, 2016. С. 251–252.

5. Погребенник Я. Німецькомовний контекст творчості О. Кобилянської. Чернівці: «Рута», 2005. С. 61.